

Şeytan: İnsanın Ezelî Düşmanı

2 Ağustos 2013

Hadisler

Enes'ten nakledildiğine göre ... Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: “Şeytan, kanın dolaştığı gibi insanın içinde dolaşır.” (M5678 Müslim, Selâm, 23: B3281 Buhârî, Bed'ü'l-halk, 11)

Ebû Saîd el-Hudrî'nin işittiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “İblis, Rabbine ‘Senin izzetin ve celâlin üzerine yemin ederim ki ruhları (bedenlerinde) olduğu sürece âdemoğullarını saptırmaya devam edeceğim.’ demiş, Allah da ‘İzzetim ve celâlim hakkı için, onlar af diledikleri sürece ben de onları bağışlayacağım.’ karşılığını vermiştir.” (HM11264 İbn Hanbel, III, 29)

Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Âdemoğluna şeytan da melek de yaklaşır. Şeytanın yaklaşması, kötülüğe yönlendirmek ve hakkı yalanlatmak şeklindedir. Meleğin yaklaşması ise iyiliğe yönlendirmek ve hakkı doğrulatmak şeklindedir. Kim böyle (meleğin telkinini) hissederse bunun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamdetsin. Kim de diğerini (şeytanın vesvesesini) hissederse, taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah'a sığınsın.” (T2988 Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2)

Sebre b. Ebû Fâkih'in işittiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Şeytan, her fırsatta âdemoğlunun karşısına çıkar. İslâm'a giden yolda da önüne çıkar ve ‘Sen şimdi Müslüman olup dinini, babanın ve atalarının dinini terk mi edeceksin?’ der. O kişi şeytanı dinlemez ve Müslüman olur...” (N3136 Nesâî, Cihâd, 19)

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Mümin, tıpkı sizden birinin yolculukta devesini yorduğu gibi, şeytanlarını yorar (zayıf düşürür).” (HM8927 İbn Hanbel, II, 380)

Açıklama

Onu duymayan, bilmeyen var mıdır? Kimi vesvesesinden, kimi iğvâsından ve ifsadından tanır onu. Kimine unutkanlığı, kimine korkuları, kimine de ruhsal bir rahatsızlığı hatırlatır. Bazen kurnazlık dendiğinde akla ilk o gelir. Bazen de hırçın bir hayvandır onu hatırlatan. Öyle ya da böyle her insanın zihninde, dünyasında bir karşılığı vardır şeytanın. Şeytanı tanımayan yoktur. Çünkü o, insanın cennette başlayıp yeryüzüne gönderilmesiyle devam eden ve kıyamete kadar sürecek olan varoluş serencamının önemli bir figürüdür ve onun kaderi insanla birlikte yazılmıştır.

Nitekim Hz. Peygamber (sav) insanın şeytanla olan bu ayrılmaz yazgısını kendine özgü üslûbuyla bize bildirmiştir. Efendimizin (sav) itikâfta olduğu bir Ramazan gecesinde hanımı Hz. Safiyye

kendisini ziyaret eder. Hz. Safiyye, biraz sohbet ettikten sonra eve dönmek üzere kalkar. Resûlullah (sav) da onu kapıya kadar uğurlar. O esnada oradan geçmekte olan iki sahâbî Hz. Peygamber'i görünce fark edilmeden hızlıca oradan uzaklaşmak isterler. Sahâbîlerin bu telaşını fark eden Allah'ın Elçisi, "Durun! Bu, (eşim) Safiyye bnt. Huyey'dir." der. Resûlullah'ın (sav) açıklama yapma ihtiyacı hissetmesinden mahcup olan sahâbîler, "Sübhânallâh Ey Allah'ın Elçisi!" diyerek kendisi hakkında herhangi bir olumsuz düşünceye kapılmalarının söz konusu olmadığını söylerler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurur: "Şeytan, kanın dolaştığı gibi insanın içinde dolaşır. Doğrusu, şeytanın kalplerinize yanlış düşünceler getirmesinden endişe ettim."1

Bu benzetmeye göre, nasıl kan kılcal damarlarla tüm vücutta sessiz sedasız ama sürekli hareket hâlinde ise, şeytan da aynı şekilde sinsice hareket eder ve her fırsatta insanın karşısına çıkar. Kan nasıl insanın ayrılmaz bir parçası ise, şeytanla insan arasında da aynı şekilde ayrılmaz bir münasebet vardır. Hz. Peygamber, şeytanın insana çok sık vesvese vermesini ve onu ayartmaya çalışmasını kinaye yoluyla dile getirmiştir.

İnsan ile şeytanın/İblis'in serüveni kadîm bir hadiseyle başlamıştır. Bu hadise ve sonrasında gelişen olaylar Kur'an'da birkaç defa anlatılır. Allah Teâlâ, Hz. Âdem'i yaratmış, sonra ona biçim vererek ruhundan üflemiş ve meleklerle onun önünde saygıyla eğilmelerini emretmişti. Bu emre melekler itaat etmiş, ancak İblis karşı çıkmıştı.2 Bunun üzerine Allah (cc) "Neden emrime uymayıp böyle davrandın?" diye sorunca İblis "Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan!" karşılığını vermişti. Yüce Allah da "Öyle ise, in oradan! Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! Çünkü sen aşağılıklardansın!"3 buyruğuyla itaatsizliğinin cezası olarak İblis'i, bulunduğu makamdan tardetmiş, kovmuştu. Çaresiz İblis "Rabbim! Öyle ise, (varlıkların) tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver."4 demişti. Bu arada insana karşı hasedini, kıskançlığını nasıl sergileyeceğini ilân etmekten de geri durmamıştı: "Onları kesinlikle sapıtacağım, boş kuruntulara boğacağım..."5 "Şu benden üstün kıldığına da bir bak! Yemin ederim ki, eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!"6

Ebû Saîd el-Hudrî'nin tanık olduğu bir konuşmasında Sevgili Peygamberimiz (sav) İblis'in bu kötü niyetini şöyle ifade etmişti: "İblis, Rabbine 'Senin izzetin ve celâlin üzerine yemin ederim ki ruhları (bedenlerinde) olduğu sürece Âdemoğullarını sapıtmaya devam edeceğim.' demiş, Allah da 'İzzetim ve celâlim hakkı için, onlar af diledikleri sürece ben de onları bağışlayacağım.' karşılığını vermiştir."7 Bu diyalogların nasıl gerçekleştiğini tam olarak bilmiyoruz. Ancak bildiğimiz bir şey var ki, o da varlıkların, tabiatlarının diliyle konuştuklarıdır.

Resûl-i Ekrem'in bu tasvirinden de anlaşıldığı gibi ilâhî irade hikmeti gereği İblis'in bu talebine müsamaha göstermiş ve ona âdeti "Elinden geleni ardına koyma!" dercesine istediğini yapma fırsatı tanımıştı: "Haydi, git! Ancak, haberin olsun ki, onlardan sana uyanlar(la beraber) hepinizi bekleyen ceza, yaptıklarınızın tam karşılığı olmak üzere, cehennem olacaktır! Haydi, şimdi onlardan gücünün yettiğini sesinle ayart; atlılarınla ve piyadelerininle (yani tüm imkânlarını

kullanarak) onların üzerine yüklen ve (böylece) onların, mallarına ve evlatlarına ortak ol; onlara vaatlerde bulun; çünkü (onlar bilmezler ki) şeytanın vaad ettiği şey ancak bir aldatmadır.”⁸

Aldatma (ğarûr) şeytanî bir özelliktir ve bu özelliği sebebiyle de İblis, artık hep şeytan olarak anılacaktır. İlk icraatına başladığında “şeytan” adını alan İblis, artık bütün kötülüklerin simge varlığıdır. Şeytan, doğru yoldan ayrılmış, görünmeyen varlıklara verilen bir isim olduğu gibi, aynı zamanda hayırdan, güzel şeylerden kendini soyutlamış, haktan sapmış, taşkınlık yapan her türlü cin, insan ve hayvanın ortak vasfıdır.⁹ Bu itibarla söz konusu olan şeytan, “insan şeytanı” bile olsa aslında şeytaniyet onda gizli olan bir kötülüktür. Çünkü insan görünen bir varlık olmasına karşın onun şeytanî niyetleri, kötülükleri gizliliğini korur. O hâlde şeytan ismini bir cins ismi olarak anlamak gerekir. Allah’ın rahmetinden ümidi kesilen varlık anlamındaki¹⁰ İblis ise, şeytanın, tüm nitelikleriyle müşahhaslaştığı bir ferttir ve aynı zamanda haktan sapmış tüm kötü cinlerin de başıdır. Semavî dinlerde şeytan, Allah’ın emrine isyan eden varlıktır. Bu isyanın neticesinde de kötü adına ne varsa onu temsil eden varlık olarak algılanmıştır. Meselâ, Yahudi geleneğinde şeytan (satan) insanları kandıran, yanıltan, onları kötü yola sevk etmeye çalışan kötülük meleğidir.¹¹ İslâm düşüncesinde kötü ve çirkin davranışlar şeytana, iyi ve güzel davranışlar ise meleğe nispet edilmiştir. Meleğin “iyiliği” çağrıştıran bir varlık olmasına karşın, şeytanın “kötülüğü” anımsatması, varlıktaki dengenin değişik bir yansımasıdır. Şu var ki, varlıkta asıl olan iyilik ve güzelliştir. Şeytanın ve kötünün varlığı ise, aslında, hayrın, iyinin ve rahmetin kavranmasına da bir sebeptir. Bu bakımdan şeytanın simgesel bir değeri vardır. Âyet ve hadislerde de şeytan, kötülüğün sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur’an’da israf ederek saçıp savurmanın şeytan kardeşliği olarak ifade edilmesi,¹² içki, kumar, putlar ve fal oklarının şeytanın pis işlerinden olarak tanımlanması,¹³ Allah’a ve âhiret gününe inanmayıp gösteriş için mallarını insanlara verenlerin şeytanın arkadaşı olarak isimlendirilmesi,¹⁴ hapisten çıkan gencin Hz. Yusuf’un hapiste olduğunu hükümdara arz etmeyi unutmasının şeytana bağlanması,¹⁵ zenbillerindeki balığın denize düştüğünü Hz. Musa’ya söylemeyi unutan gencin unutkanlığının yine şeytana hamledilmesi¹⁶ şeytanın insan hayatındaki rolünü ve simgesel etkisini ifade eder. Hacda şeytan taşlama sunneti de, bir anlamda şeytana karşı girişilen bir savaşı sembolize eder. Hacı her bir taşı, nefesine, şehvetine ve şeytana karşı fırlatır. Kendisini çeşitli hatalara, günahlara sürükleyen bu farklı cepheleri bir bir yok etmeye çalışır. Ayrıca Kur’an’da şeytanlardan söz edilmiş olması müşahhas bir tek şeytan yerine kötülüğü sembolize eden pek çok türden şeytanî olgu veya varlık olduğu fikrini teyit etmektedir. Nitekim şeytanın dostları¹⁷ ve hizbi (taftaları)¹⁸ olduğunu da Kur’an’dan öğrenmekteyiz.

Hz. Peygamber (sav) de zaman zaman bir kötülüğü, çirkin bir davranışı nitelerken onun şeytanla ilgisine dikkat çekmiştir. O (sav), güvercin peşinde dolaşan bir adam görünce, onun, zamanını boşa harcadığını ifade etmek için “(Bu adam) şeytan kovalayan bir şeytandır.” buyurmuş,¹⁹ birbirlerine sataşp hakaret edenleri şeytan olarak nitelemiştir.²⁰ Yine o (sav), temizlikte sol el kullanıldığından sağ elle yiyip içmeyi öğütleyerek, şeytanın sol elle yiyip içtiğini söylemiş,²¹ ellerindeki yemek bulaşığı ile uyumaktan arkadaşlarını men ederken de “Şeytandan kendinizi

koruyun.” demiş, şeytanın kire, kirli şeylere çok hevesli ve bu yüzden yemek artıklarını yalayan (bir pislik) olduğunu ifade ettikten sonra bu mesajını vermiştir.²² Böylece kirin, pisliğin de şeytanî bir taraf olduğunu belirten Efendimiz (sav), şeytanın temiz ve pak ortamlara yaklaşamayacağını hatırlatmıştır.

Resûl-i Ekrem’in (sav) bazen basit gibi gözüken ancak sonuçları itibariyle son derece sakıncalı bir durum arz edebilecek kimi olumsuzlukları da şeytanla ilişkilendirmesi dikkat çekicidir.

Peygamberimizin dilinde namazda esneme²³ ve uyuklamanın,²⁴ kötü bir rüya veya kâbus görmenin,²⁵ yolculuk esnasında dağınık bir vaziyette konaklamanın,²⁶ (bir karar alınırken düşünülmeden) acele davranmanın²⁷ “şeytandandır” şeklinde nitelendirilmesi, hatta onun, sadece bir veya iki kişinin çıktıkları yolculuğa şeytanın refakat edeceğini söylemesi²⁸ istenmeyen bir netice doğurma ihtimali olan davranışlar konusunda mümini uyanık olmaya teşvik eden nebevî ikazlardır. Buna benzer şekilde Resûlullah’ın (sav) yorucu bir sefer sırasında uykuya dalarak sabah namazını kaçırmalarını şeytanın orada bulunmasına bağlaması ve bu yüzden ashâbına o yerden ayrılmaları talimatını vermesi,²⁹ gecenin tamamını uyuyarak geçirip sabah namazına kalkamayan kimsenin, şeytanın tahakkümüne ve aldatmasına maruz kaldığını söylemesi,³⁰ cemaat namazında saflar arasında boşluklar gördüğünde, o boşlukların şeytan tarafından doldurulacağını söylemesi³¹ bu tür uyarılar cümlesindendir. Bu hadislerden aynı zamanda şeytanın, âdeta müminin ensesinde dolaşan bir düşman olduğu anlaşılmaktadır.

Hiçbir mümin bu ezeli düşmandan kendisine gelebilecek kötülükler konusunda güvencede değildir. Hatta şeytan, etkili olamasa da bir peygamberi bile aldatmaya çalışır. İbn Abbâs’ın bize aktardığı bir diyalogda Allah Resûlü (sav) bu durumu şöyle dillendirmiştir: “Hiçbiriniz yoktur ki, bir şeytanın (veya cinin)³² tasallutuna maruz kalmamış olsun.” Bunun üzerine ashâb “Buna sen de dâhil misin?” diye sorunca, Peygamberimiz (sav) “Evet, ama Allah şeytana karşı bana yardım etti. O da bana boyun eğdi.” buyurmuştur.³³ Âişe validemizin yaşadığı bir olay ise, müminin peşini bırakmayan şeytanın onu nasıl bir yöntemle ayartmaya çalıştığını ifade etmesi bakımından kayda değerdir: “Bir gece Allah Resûlü yanımdan kalktı ve dışarı çıktı. Onu kıskanmıştım.

Az sonra geldiğinde benim tavrımı gördü ve ‘Ne oldu Âişe? Kıskandın mı yoksa?’ diye sordu. ‘Benim gibi biri senin gibi birini nasıl olur da kıskanmaz?’ dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sav) ‘Şeytanın mı geldi yoksa?’ dedi. Ben de, ‘Ey Allah’ın Elçisi! Benimle birlikte bir şeytan mı var ki?’ diye sordum ‘Evet!’ dedi. “Peki, her insanla birlikte bir şeytan var mıdır?” diye sordum. ‘Evet!’ cevabını verdi. ‘Seninle de mi Yâ Resûlallah?’ dedim. ‘Evet! Fakat Rabbim ona karşı bana yardım etti ve o (bana) teslim oldu.’ dedi.”³⁴

Câbir’den (ra) nakledilen benzer bir rivayet de insanın en çok hangi durumlarda şeytanın iğvasına yani ayartmasına maruz kalabileceğini belirtmektedir: “Yabancıınız olan ve herhangi bir sebeple yanlarında eşleri veya mahremeleri olmayan hanımların evlerine girmeyin, onlarla (yalnız başınıza) kalmayın. Çünkü şeytan, damarlarınızdaki kan(ın dolaştığı) gibi sizi şaşırtmak için etrafınızda (siz farkında olmadan) dolaşmaktadır.” Ashâb “Bu durum senin için de geçerli midir?”

diye sormuş, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Benim için de durum aynıdır. Fakat Allah ona karşı bana yardım etti ve o (bana) teslim oldu.”³⁵ Elbette insana, kendisini ayartan şeytan karşısında, onu hayra, iyiliğe ve güzelliğe sevk eden bir meleğin refakat ettiği unutulmamalıdır.³⁶ Böylece Allah, insanı, şeytanın kötü telkinleri karşısında meleklerinden birinin iyi telkinleriyle desteklemiş, ezeli düşmanı karşısında insanı yalnız bırakmamıştır. Hz. Peygamber (sav) bir hadisinde, zaman zaman insanın zihnine gelen kötü düşüncelerin şeytandan, iyi olanların ise, melekten gelen telkinler olduğunu belirtmiştir: “Âdemoğluna şeytan da melek de yaklaşır. Şeytanın yaklaşması, kötülüğe yönlendirmek ve hakkı yalanlatmak şeklindedir. Meleğin yaklaşması ise iyiliğe yönlendirmek ve hakkı doğrulatmak şeklindedir. Kim böyle (meleğin telkinini) hissederse bunun Allah’tan olduğunu bilsin ve Allah’a hamdetsin. Kim de diğerini (şeytanın vesvesesini) hissederse, taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah’a sığınsın.”³⁷ Dolayısıyla insan, yaratılışında kendisine ilkâ edilen iyilik ve kötülüğü³⁸ yapma eğilimini, potansiyelini ya meleğin ilhamına ya da şeytanın telkinine kulak vererek kuvveden file geçirir.

Şeytan, özellikle ibadet esnasında verdiği vesveselerle müminlerin Allah’a karşı görevlerini hakkıyla yerine getirmelerine mani olmaya çalışır. Resûlullah şeytanın bu çabasını, namaz esnasında “Şunu hatırla, bunu hatırla!” diyerek aklında olmayan şeylerle müminin kafasını kurcalaması şeklinde ifade etmiştir.³⁹ Şeytan bir taraftan verdiği vesveselerle müminin zihnini kurcalayıp ibadetlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesine mani olmaya çalışırken, diğer taraftan da çirkin işleri süsleyip hoş göstererek onu harama yönlendirir, hatta inkâr bataklığına sürükler. Şeytanın, insanı kandırırken bâtlâ hak kılıfı giydirmesi (telbîs) en etkili ayartma yöntemlerindendir. Şeytan ilâhî rahmetten kovulduğunda bu yöntemle insanları haktan uzaklaştırmaya çalışacağını şöyle dile getirmişti: “Ey Rabbim, beni azdırdığın şeye (rahmetinden kovmana) karşılık ben de yeryüzünde onlara işledikleri günahları süsleyeceğim, hepsini azdıracam.”⁴⁰ Şeytan, Âd ve Semûd kavminin,⁴¹ güneşe tapan Belkıs halkının,⁴² Kureyş müşriklerinin⁴³ tutum ve davranışlarını kendilerine hoş göstererek onları doğru yoldan saptırmıştı.

Haramları helâl, helâlleri ise haram göstermek de şeytanın yoldan çıkarma yöntemlerindendir. Basralı sahâbîlerden İyâz b. Hımâr’dan nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) bir gün yaptığı bir konuşmada etrafındakilere Allah’tan öğrendiği şu hakikati tebliğ etmişti: “Kullarıma bağışladığım her nimeti kendilerine helâl kıldım. Ben bütün kullarımı hanîf (tevhidi kabul edecek şekilde) yarattım. Ancak şeytanlar, onların yanlarına gelir ve (doğru olan) dinlerinden uzaklaştırır, benim helâl kıldığımı haram, haram kıldığımı da helâl gösterir ve ben yetki vermediğim hâlde şirk koşmayı emrederler.”⁴⁴ İbadete ziyadesiyle düşkün insanların bile bu tehlikeye düşmesi olasıdır. Hz. Ali’den rivayet edilen bir hikâyeye göre, vaktiyle mabedinde sürekli ibadetle meşgul olan bir zât varmış. Bir gün bir kadın, süslenmiş bir vaziyette yanına gelmiş ve birlikte olmuşlar. Kadın bu birliktelikten hamile kalmış. Sonra şeytan o zâta gelerek kadını öldürmesini fısıldamış ve “Kadının yakınları seni yakalarsa rezil olursun.” diyerek kendince gerekçesini de izah etmiş.

Adam şeytanın bu telkinine kapılmış ve kadını öldürmüştü. Sonra da gömmüştü. Ne var ki, insanlar bu durumu fark etmiş ve adamı yakalamışlar. Şeytan kendisine bir kez daha gelmiş ve “Ben, süslenip sana gelen kadınıdır. Hadi şimdi bana secde et ki, seni bu insanlardan kurtarayım.” demiş. Adam şeytanın bu son telkinine de uymuş, ona secde etmiş. Bu hikâyeyi aktaran Hz. Ali şu âyeti hatırlamıştır: “(Yahudileri savaşa teşvik eden) münafıkların hâli ise, tıpkı şeytanın hâli gibidir. Çünkü şeytan insana ‘inkâr et’ der, o inkâr edince de ‘Ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım’ der!”⁴⁵

Bir anlık gaflete düştüğü zaman âbid kulun dahi şeytanın iğvâsından, saptırmasından nasibini alabileceğini ifade eden bu anlatı, aynı zamanda insanın şeytanın kontrolü altına nasıl girebileceğinin de bir resmidir. Görüldüğü gibi, şeytanı insan için tehlikeli kılan şey, onun, makul görünen birtakım gerekçelerle kendisine yaklaşmasıdır. Bu durumda insan, çoğu kez, yaptığı yanlışların şeytanî bir telkinin eseri olduğunu fark edemez.

Aslında cinlerden bir varlık olması⁴⁶ itibarıyla İblis de tıpkı insanlar gibi Allah’a kulluk etmek üzere yaratılmıştır.⁴⁷ Ancak insan gibi şerefli bir varlığı çekememiş, bu yüzden kibir ve gururunun kurbanı olmuş ve yazgısı değişmiştir. Onun yazgısı kendisine yönelenleri haktan uzaklaştırmak ve cehennem azabına sürüklemektir.⁴⁸ O, bu görevini şöyle dillendirmiştir: “Madem ki, beni azdırdın, ben de gidip senin doğru yolunun üzerinde onlar için pusuya yatacağım. Sonra (pusu kurup) onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım ve sen onların çoğunun şükretmeyeceğini göreceksin.”⁴⁹ Kûfe’ye yerleşen sahâbîlerden Sebre b. Ebî Fâkih’in Hz. Peygamber’den naklettiği tek hadis⁵⁰ şeytanın bu çabasını anlatmaktadır: “Şeytan, her fırsatta âdemoğlunun karşısına çıkar. İslâm’a giden yolda da önüne çıkar ve ‘Sen şimdi Müslüman olup dinini, babanın ve atalarının dinini terk mi edeceksin?’ der. O kişi şeytanı dinlemez ve Müslüman olur. Şeytan hicret için yola koyulan kişinin karşısına dikilir ve der ki: ‘Sen şimdi yurdunu ve (altında gezindiğin) göğü ardında bırakarak çekip gidecek misin? Üstelik hicret için yola çıkan kimse, dizginlere vurulmuş at gibi çok sıkıntı çeker.’ O kimse şeytanı yine dinlemez ve hicret eder. Şeytan cihad yolunda da onun önüne çıkar ve der ki: ‘Sen şimdi cihad edeceksin ancak bu iş hem bedeni hem de malı kaybettirir. Çünkü savaşır öldürüleceksin, hanımını başkaları nikâhlayacak, malın da paylaşılacak.’ Adam şeytanı yine dinlemez ve cihada katılır. Bu şekilde davranırsa, o kimseyi cennete koymak Allah üzerine bir borç olur. Savaşta öldürülse de, boğularak ölse de, hayvanın sırtından düşüp ölse de Allah onu mutlaka cennetine koyacaktır.”⁵¹

Görüldüğü gibi şeytan insandaki zaafıların farkındadır. Bu yüzden onu aldatırken bu zaafılardan yararlanır. Bazen insanı fakirlikle korkutur ve ona cimri olmasını telkin eder.⁵² Bazen Hz. Âdem ile Hz. Havva’ya yaptığı gibi⁵³ aldatıcı vaatlerde bulunmak⁵⁴ ve nihayet çoğu zaman da Allah’ın affına güvendirmek⁵⁵ suretiyle insanı ifsad eder ve yanlış yollara yönlendirir. Bununla birlikte şeytanın insan üzerindeki nüfuzu çok fazla abartılmamalıdır. Yaratıcı’nın, kendisini anan, zikreden kullarına merhamet edeceği ve onları koruyacağı unutulmamalıdır. Nitekim Kur’an’da

da Allah'a sığınmak ve O'nu anmak, şeytanın şaşırtmasına karşı müteyakkız olmanın, direnmenin yolu olarak gösterilmektedir: "Eğer şeytandan gelen bir dürtmeye, bir kıskırtmaya uğrayacak olursan Allah'a sığın. Çünkü O, her şeyi işiten ve her şeyi bilendir. Allah'a karşı sorumluluk bilincine sahip olan kimseler, içlerinde şeytanın telkin ettiği karanlık bir kuruntu uyanacak olsa (Rablerini anıp) akıllarını başlarına toplarlar ve hemen (olup biteni) açık bir biçimde kavramaya başlarlar."⁵⁶ Nâs sûresinde de cinnî ve insanî her türlü şeytanın şerrinden Allah'a sığınılması istenmiştir.⁵⁷ Hz. Peygamber de şeytanın telkinini hisseden kimsenin Allah'a sığınmasını tavsiye etmiştir: "Sizden herhangi birinize şeytan gelir ve 'Şunu böyle kim yarattı? Bunu böyle kim yarattı?' Sonunda da 'Rabbini kim yarattı?' deyinceye kadar sürekli sorup vesvese verir. Şeytanın vesvesesi (Rabbi sorgulamaya kadar) erişince, o vesveseli kişi derhâl (şeytandan) Allah'a sığınsın ve (onun bu vesvesesine) hemen son versin!"⁵⁸ Her türlü sinsi tuzağına rağmen şeytanın hilesi çok zayıftır. "Gerçekte, şeytanın, iman etmiş ve Rablerine güven bağlamış olanların üzerinde bir nüfûzu/etkisi yoktur."⁵⁹ buyuran Allah Teâlâ, şeytanın zorlayıcı bir gücünün olmadığını bizlere hatırlatmaktadır. Duyduğu bir ezan sesiyle kaçan⁶⁰ şeytan karşısında mümin büsbütün zayıf değildir. Aksine şeytanı meyûs edecek kadar güçlü olabilir. Öyle zamanlar olur ki, şeytan müminle uğraşmaktan bıkar, onunla baş edemez ve çaresiz kalır. Nitekim Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayette, Resûlullah'ın (sav) "Mümin, tıpkı sizden birinin yolculukta devesini yorduğu gibi, şeytanlarını yorar (zayıf düşürür)." dediği bildirilmektedir.⁶¹

Ancak Allah'ın insana verdiği akıl, irade ve basiret yetisini kullanamayanlar veya kaybedenler, O'nun varlığından, güç ve kudretinden bîhaber yaşayanlar, şeytanın ayartması karşısında hiçbir direnç gösteremez ve kolaylıkla onun tahakkümü altına girebilir. Hatta şeytan zamanla bu tür insanların kişiliklerinin bir parçası dahi olabilir. Mamefih Yüce Allah "Rahmân olan Allah'ın zikrinden gafıl yaşayana, yanından ayrılmayacak bir şeytanı arkadaş veririz."⁶² buyururken, bizlere şeytanla özdeşleşebilen bir insan portresini de haber vermektedir. Hz. Peygamber'e atfedilen bir rivayette bu gerçeğe şöyle işaret edilmektedir: "Şeytan, ağzını âdemoğlunun kalbine koyar. İnsan Allah'ı andığı vakit, oradan uzaklaşır. Allah'ı unuttuğu anda ise oraya yapışıp kalır. İşte insanı ayartıp kaçan (el-Vesvâsü'l-Hannâs) budur."⁶³ İbn Ebî Dâvûd, Kitâbü'ş-Şerîa adlı eserinde yer verdiği bir rivayetle bu konuyu Hz. İsa'ya atfedilen bir ifadeyle anlatır: İsa (as) Allah Teâlâ'dan, şeytanın insan karşısındaki konumunu kendisine göstermesini ister. Bir de bakar ki, şeytanın başı yılan başı gibidir ve başını insanın kalbi üzerine koymuştur. Kul, Allah'ı anınca uzaklaşır, O'ndan gafıl olunca yine gelir.⁶⁴ Şeytanın insana bakışı, onunla ilgili düşmanca niyetleri hiçbir zaman değişmemiştir. Ne var ki, tarih içerisinde zaman zaman şeytana sempatiyle bakan yaklaşımlar zuhur etmiştir. Çok dar bir coğrafyada olmakla beraber günümüzde de bu kabil yaklaşımların izlerine rastlamak mümkündür. Ancak çıkış noktası itibariyle bundan farklı ve daha vahim olanı ise, tüm dinî öğretilere tepki olarak doğan ve şeytanı, şeytanî tutumları kutsallaştıran bir akımın varlığıdır. Satanizm olarak adlandırılan bu akım, şeytanın başkaldırma ve isyan etme karakterinden ilham alarak dinle ilgisi olan tüm

öğretilere muhalefet etmeyi esas olarak benimsemektedir. Özellikle de vahşeti ve şiddeti âdetâ dinî ritüellerin bir parçası olarak uygulamaktadır.

Tüm bunlar şeytanın sınırsız ve karşı konulamaz bir gücü olduğunu göstermez. Onun gerçek bir gücü yoktur. Kur'an'ın da ifadesiyle o, ancak kendisine yönelenler üzerinde etkili olabilir, onları haktan, doğruluktan uzaklaştırabilir.⁶⁵ Dolayısıyla onu güçlü ve etkili kılan aslında insanın zaaflarıdır, hırslarıdır, bitmek bilmeyen arzularıdır. Bu yüzden tarih boyunca bütün şeytanî fikirler ve uygulamalar insan üzerinden gerçekleşmiştir. İnsan vasıtasıyla şeytanın egemenliğini artırdığı, sanal gücünü gerçekmiş gibi hâkim kıldığı zamanlar olmuştur. Yakmalar, yıkmalar, yağmalamalar, istismarlar, zulüm ve vahşetler hep insan eliyle gerçekleşen şeytanî eylemlerdir. Şeytan sadece müminin ibadetiyle uğraşan bir düşman değil, tüm insanlığın felâketi için çabalayan bir bozguncudur. Modern zamanlarda şeytanın tuzakları, istismar edeceği unsurlar daha da artmıştır. Kadın ve çocuk istismarcılığı bugün daha etkili yöntem ve metotlarla, daha sistematik bir biçimde sürdürülen şeytanî faaliyetlerin başında gelmektedir. Uyuşturucu ve alkol gibi tüm insanlık için tehlike arz eden hastalıkların temelinde de şeytanın bir anlık aldatmacası ve ayartması yatmaktadır.

İnsan, ancak imana, irfana, özüne dönmek suretiyle şeytanın sanal nüfuzundan kurtulabilir. Elbette Yüce Yaratıcı'nın yardımı ve inayeti olmadan bu kurtuluşun gerçekleşmesi mümkün değildir. O hâlde, "Kul eûzü bi-Rabbî'n-nâs" âyetiyle başlayan Nâs sûresini daimî bir dua olarak dilimizden eksik etmeyelim:

"Cinlerden ve insanlardan; insanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesecinin kötülüğünden, insanların Rabbine, insanların Melik'ine, insanların İlâhı'na sığınırım."⁶⁶

Kaynak notları

1 B3281 Buhârî, Bed'ü'l-halk, 11; M5678 Müslim, Selâm, 23.

2 Hicr, 15/29-31; İsrâ, 17/61.

3 A'râf, 7/12-13.

4 Hicr, 15/36.

5 Nisâ, 4/119.

6 İsrâ, 17/62.

7 HM11264 İbn Hanbel, III, 29.

8 İsrâ, 17/63-64.

9 AU6/52 Aynî, Umdetü'l-kârî, VI, 52.

10 LA1/343 İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, I, 343.

- 11 Ezeziel, 28:12-19.
- 12 İsrâ, 17/26-7.
- 13 Mâide, 5/90.
- 14 Nisâ, 4/38.
- 15 Yûsuf, 12/42.
- 16 Kehf, 18/63.
- 17 Nisâ, 4/75-76; A'râf, 7/27.
- 18 Mücâdele, 58/19.
- 19 D4940 Ebû Dâvûd, Edeb, 57.
- 20 HM18532 İbn Hanbel, Iv, 266.
- 21 M5265 Müslim, Eşribe, 105.
- 22 T1859 Tirmizî, Et'ime, 48.
- 23 T370 Tirmizî, Salât, 156.
- 24 İM969 İbn Mâce, İkâmet, 42.
- 25 M5897 Müslim, Rû'yâ, 1.
- 26 D2628 Ebû Dâvûd, Cihâd, 88.
- 27 T2012 Tirmizî, Birr, 66.
- 28 T1674 Tirmizî, Cihâd, 4.
- 29 N624 Nesâî, Mevâkîf, 55.
- 30 HM7528 İbn Hanbel, II, 260.
- 31 N816 Nesâî, İmâmet, 28.
- 32 M7108 Müslim, Sıfâtü'l- münâfıkîn, 69.
- 33 HM2323 İbn Hanbel, I, 257.
- 34 M7110 Müslim, Sıfâtü'l- münâfıkîn, 70.
- 35 T1172 Tirmizî, Radâ, 17.
- 36 M7109 Müslim, Sıfâtü'l- münâfıkîn, 69.

37 T2988 Tirmizî, Tefsîru'l- Kur'ân, 2.

38 Şems, 91/7-9.

39 B608 Buhârî, Ezân, 4.

40 Hicr, 15/39.

41 Ankebût, 29/38.

42 Neml, 27/24.

43 Enfâl, 8/48.

44 M7207 Müslim, Cennet, 63; HM17623 İbn Hanbel, Iv, 162.

45 Haşr, 59/16; NM3801 Hâkim, Müstedrek, Iv, 1422 (2/485); TT23/294 Taberî, Câmiu'l-beyân, XXIII, 294- 295.

46 Kehf, 18/50.

47 Zâriyât, 51/56.

48 Hac, 22/4.

49 A'râf, 7/16-17.

50 TK10/202 Mizzî, Tehzîbü'l- kemâl, X, 202 .

51 N3136 Nesâî, Cihâd, 19.

52 Bakara, 2/268.

53 A'râf, 7/20, 27.

54 Nisâ, 4/120.

55 Lokmân, 31/33.

56 A'râf, 7/200-201.

57 Nâs, 114/1-6.

58 B3276 Buhârî, Bed'ü'l- halk, 11.

59 Nahl, 16/ 99.

60 M856 Müslim, Salât, 16; B1231 Buhârî, Sehv, 6.

61 HM8927 İbn Hanbel, II, 380.

62 Zuhruf, 43/36.

63 YM4301 Ebû Ya'lâ, Müsned, VII, 278.

64 İF6/563 İbn Hacer, Fethu'l- bârî, VI, 563.

65 Hac, 22/4.

66 Nâs, 114/1-6.

Kaynak: Diyanet İşleri Başkanlığı, Hadislerle İslâm, 1. Cilt, s. 267-280